

Patērētāja pamatkonta pakalpojuma nodrošināšana

Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk – Komisija) sadarbībā ar Patērētāju tiesību aizsardzības centru un Latvijas Finanšu nozares asociāciju ir izstrādājusi skaidrojošo materiālu kredītiestādēm par patērētāja pamatkonta pakalpojuma nodrošināšanu, kas kalpos kā praktiski lietojams materiāls kredītiestādēm, sniedzot patērētājiem pamatkonta pakalpojumu. Skaidrojošā materiāla mērķis ir veicināt gan kredītiestāžu, gan uzraudzības iestāžu vienotu izpratni par normatīvo aktu piemērošanu saistībā ar pamatkonta pakalpojuma nodrošināšanu patērētājiem.

Skaidrojošais materiāls izstrādāts vienotai izpratnei par pamatkontu, proti, par pamatkonta definīciju, mērķi, funkcionalitāti, atvēršanas kārtību, par personām, kurām ir tiesības saņemt pamatkonta pakalpojumu, pamatkonta atteikšanas iemesliem, pamatkonta atvēršanu starptautiskajām vai nacionālajām sankcijām pakļautai personai, par komisijas maksu piemērošanu par pamatkonta apkalpošanu un tā pieejamību.

Izstrādājot skaidrojumu, ir ņemti vērā spēkā esošie normatīvie akti un Eiropas tiesībsarga sniegtais skaidrojums¹ Latvijas Republikas tiesībsargam par AML IV Direktīvas (2015. gada 20. maijā publicētā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES)2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 684/2012 un atceļ Eiropas Parlamenta Padomes Direktīvu 2005/60/EK un Komisijas Direktīvu 2006/70/EK) prasību atbilstību Direktīvas 2014/92/ES prasībām².

1. Pamatkonta definīcija un mērķis

Atbilstoši 2014. gada 23. jūlija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2014/92/ES par maksājumu kontu tarifu salīdzināmību, maksājumu kontu maiņu un piekļuvi maksājumu kontiem ar pamatfunkcijām³ (turpmāk – Direktīva 2014/92/ES), kā arī Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā (turpmāk – MPENL) noteiktajam maksājumu konts ar pamatfunkcijām (turpmāk – **pamatkonts**) **ir maksājumu konta veids, kurš paredz nodrošināt patērētājam – Eiropas Savienības rezidentam – fiziskai personai, patērētājam, kuram ir tiesisks pamats uzturēties Eiropas Savienības (turpmāk – ES) teritorijā, kā arī personai, kurai nav uzturēšanās atļaujas, bet kuras izraidīšana no Latvijas atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem nav iespējama, piekļuvi pamata maksājumu konta pakalpojumu klāstam.**

Atbilstoši Direktīvas 2014/92/ES 35. apsvērumam pamatkonta regulējums tika ieviests, lai nodrošinātu, ka **patērētāji netiek diskriminēti** viņu pilsonības vai dzīvesvietas dēļ vai **jebkādu ES Pamattiesību hartas⁴ 21. pantā minēto iemeslu dēļ, kad viņi ES teritorijā iesniedz pieteikumu maksājumu konta atvēršanai vai piekļūst tam.**

¹ Eiropas tiesībsarga sniegtais skaidrojums Latvijas Republikas tiesībsargam. Pieejams šeit: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/130750>.

² Direktīva 2014/92/ES. Pieejama šeit: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0092>.

³ Turpat.

⁴ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieejama šeit: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES>.

Turklāt apsvērumš nosaka, ka **piekļuve pamatkontam jānodrošina neatkarīgi no patērētāja finanšu apstākļiem**, piemēram, nodarbinātības statusa, ienākumu līmeņa, kredītvēstures vai personiskā bankrota.

Vienlaikus, kā norādīts arī 2017. gada 2. martā pieņemtā likuma "Grozījumi Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā" (turpmāk – Grozījumi), ar kuru Latvijā tika ieviesta Direktīva 2014/92/ES, anotācijā⁵, regulējuma mērķis ir nodrošināt visiem iedzīvotājiem (arī tādiem, kurus kredītiestādes uzskata par augsta riska klientiem, piemēram, patvēruma meklētājiem vai personām pēc ieslodzījuma) piekļuvi maksājumu konta pakalpojumam.

Papildus atbilstoši Direktīvas 2014/92/ES 9. apsvērumam regulējuma mērķis ir ļaut ES pilsoņiem ērtāk pārvietoties un iepirkties visā ES, tādējādi izmantojot priekšrocības, ko sniedz pilnībā funkcionējošs iekšējais tirgus finanšu mazumtirdzniecības pakalpojumu nozarē, un veicinot iekšējā tirgus turpmāko attīstību.

2. Pamatkonta funkcionalitāte

Direktīvas 2014/92/ES 38. apsvērumš un 16. panta 1. punkts paredzēja, ka dalībvalstis var noteikt arī konkrētu skaitu kredītiestāžu, kurām pamatkonta pakalpojums patērētājiem jānodrošina. Latvijā pienākums sniegt pamatkonta pakalpojumu netika attiecināts uz konkrētām kredītiestādēm, bet gan MPENL 97.¹ pantā tika noteikts, ka **pienākums sniegt pamatkonta pakalpojumu attiecināms uz kredītiestādēm, kas Latvijā sniedz ar maksājumu kontu saistītus pakalpojumus ES rezidentiem – patērētājiem.**

Ievērojot minēto, **pamatkonta pakalpojumu ir pienākums piedāvāt tām kredītiestādēm** (kredītiestādēm un dalībvalstu kredītiestāžu filiālēm, kas sniedz pakalpojumus Latvijā), **kuru biznesa modelis paredz ar maksājumu kontu saistītu pakalpojumu sniegšanu ES rezidentiem – patērētājiem.** Kredītiestādēm, kuru darbības modelis neparedz patērētāju apkalpošanu, proti, kredītiestādes darbība ir orientēta uz korporatīvajiem klientiem, nepiedāvājot maksājumu kontu atvēršanu vai nodrošināšanu patērētājiem, kas nav saistīti ar korporatīvajiem klientiem, nav pienākums atvērt un nodrošināt patērētājiem pamatkonta pakalpojumu.

Pamatkonta ietvaros kredītiestādēm jānodrošina patērētājiem piekļuve pamata pakalpojumu klāstam, kas saistīts ar maksājumu kontu izmantošanu. Latvija, ieviešot pamatkonta pakalpojumu atbilstoši Direktīvas 2014/92/ES 17. panta 2. punktam, **izvēlējās noteikt izsmēlošu, patērētāja pamatprasības aptverošu pamatkonta pakalpojumu uzskaitījumu**, nepapildinot Direktīvā 2014/92/ES jau piedāvāto pakalpojumu klāstu ar papildu pakalpojumiem.

Pamatkontā ietverto pakalpojumu uzskaitījums noteikts MPENL 97.³ panta pirmajā un otrajā daļā, saskaņā ar kuru kredītiestādei **pamatkonta ietvaros jāpiedāvā šādi pakalpojumi:**

⁵ 2017. gada 2. martā pieņemtā likuma "Grozījumi Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā" anotācija. Pieejama šeit:
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/C70874C9D274BC48C2258034002D332B?OpenDocument>.

1) **visas darbības, kas nepieciešamas maksājumu konta atvēršanai, apkalpošanai un slēgšanai;**

2) **naudas līdzekļu ieskaitīšana maksājumu kontā.**

Izvērtējot patērētāja ierasto rīcību, proti, patērētāja ierastos ienākošos maksājumus kontā, piemēram, līdzekļi no ģimenes locekļiem, no nekustamā īpašuma īres iegūta nauda, alga u.c. pastāvīgie ienākumi, būtu pieļaujams, ka kredītiestāde nosaka ienākošo maksājumu ierobežojumus, limitējot tos ar, piemēram, darba algu, pensiju, dažādiem valsts pabalstiem, mācību iestādes maksātām stipendijām un citiem patērētājiem raksturīgiem regulāriem ienākumiem.

Jāņem vērā, ka Direktīva 2014/92/ES un MPENL ne nosaka limitus, ne aizliedz to noteikšanu pamatkontā ienākošajiem un izejošajiem maksājumiem, līdz ar to noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas (turpmāk – NILLTPF) risku pārvaldībai kredītiestādēm ir tiesības pamatkonta pakalpojumam noteikt ienākošo un izejošo maksājumu limitus (apjoma, ģeogrāfijas u.c.), tos atbilstoši pamatojot NILLTPF risku politikās. Noteiktie limiti kredītiestādēm atbilstoši risku politiku pārskatīšanas periodam ir jāpārvērtē, izvērtējot, vai tie ir adekvāti konkrētā pakalpojuma sniegšanas mērķu nodrošināšanai. Tāpat kredītiestādēm ir pienākums nodrošināt, ka patērētājam ir pieejama informācija par limitu pārskatīšanas iespējām, un attiecīgi, saņemot klienta individuālu lūgumu, iepriekš noteiktos limitus pārskatīt atbilstoši klienta ierastajai praksei. Papildus jāņem vērā, ka kredītiestādēm ir tiesības noteikt limitus arī atbilstoši ierastajai standartpraksei maksājumu kontu pakalpojumu sniegšanas segmentā. Kredītiestāde, nosakot noteiktus maksājumu limitus, var ņemt vērā normatīvajos aktos, piemēram, Komisijas 2019. gada 21. augusta noteikumu Nr. 135 "Klientu izpētes, klientu padziļinātās izpētes un skaitliskā riska novērtējuma sistēmas izveides normatīvie noteikumi" 1. pielikumā, noteikto;

3) **skaidras naudas izņemšana no maksājumu konta kredītiestādē vai bankomātos.**

Kredītiestāde ir tiesīga piemērot tās noteiktās komisijas maksas atbilstoši vispārējam cenrādim par skaidras naudas izņemšanu no maksājumu konta kredītiestādē vai bankomātos;

4) **iespēja izmantot šādus maksājumu pakalpojumus:**

a) **kredīta pārvedumu**, tostarp regulāro maksājumu veikšanu, tai skaitā attiecīgo maksājumu rīkojumu iesniegšanu klātienē vai izmantojot kredītiestādes tiešsaistes sistēmu, ja maksājuma saņēmēja konts ir atvērts pie maksājumu pakalpojumu sniedzēja Latvijā vai dalībvalstī,

b) **maksājumu veikšanu ar maksājumu karti**, tai skaitā maksājumu veikšanu tiešsaistē (piemēram, veikalā un internetā).

Kredītiestādes pēc patērētāja pieprasījuma ir tiesīgas izvērtēt un sniegt pārsnieguma kredīta (overdrafta) izmantošanas iespēju attiecībā uz pamatkonta pamatfunkcijām,

c) **tiešā debeta maksājumu veikšanu**, ja maksājuma saņēmēja konts ir atvērts pie maksājumu pakalpojumu sniedzēja Latvijā vai dalībvalstī.

Minētos pakalpojumus kredītiestādei ir pienākums sniegt tikai tādā apjomā un klāstā, kādā tā tos piedāvā un sniedz klientiem – patērētājiem, kuriem kredītiestādē ir atvērti citu veidu maksājumu konti.

Piemēram, kredītiestādei arī pamatkonta ietvaros nav jāpiedāvā skaidras naudas izņemšana no maksājumu konta kredītiestādē vai bankomātos, ja kredītiestāde šādu iespēju nepiedāvā vispār.

Kredītiestādēm būtu jānodrošina, lai attiecībā uz pakalpojumiem, kas saistīti ar pamatkonta izmantošanu, netiktu piemēroti ierobežojumi attiecībā uz darījumu skaitu, ja vien šādi ierobežojumi nav jānosaka, lai nodrošinātu NILLTPF novēršanas un starptautisko sankciju ievērošanas normatīvo aktu izpildi.

Kredītiestādei ir pienākums pamatkonta pakalpojumus nodrošināt euro valūtā, taču tas neizslēdz iespēju apkalpot klientu arī citā valūtā, ja abas puses par to vienojas.

3. Personas, kurām ir tiesības saņemt pamatkonta pakalpojumu

Saskaņā ar MPENL 97.² panta otro daļu pamatkontu ir tiesības atvērt un izmantot patērētājam, kas ir ES rezidents, kā arī personai, kurai nav uzturēšanās atļaujas, bet kuras izraidīšana no Latvijas atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem nav iespējama. Jāņem vērā, ka pamatkonta pakalpojums ir pieejams tikai tad, ja tiesības nav ierobežotas saskaņā ar MPENL vai citos normatīvajos aktos noteikto.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 1. panta 3. punkts nosaka patērētāja definīciju. Patērētājs ir fiziskā persona, kas izsaka vēlēšanos iegādāties, iegādājas vai varētu iegādāties vai izmantot precī vai pakalpojumu nolūkam, kurš nav saistīts ar tās saimniecisko vai profesionālo darbību. Tādējādi **tiesības uz pamatkonta pakalpojumu ir noteiktas fiziskajām personām, turklāt tiktāl, ciktāl tās pamatkontu neizmanto saimnieciskajai vai profesionālajai darbībai.**

Piemēram, fiziskajai personai, kura ir saimnieciskās darbības veicējs, nav tiesību izmantot pamatkontu norēķinu veikšanai tās saimnieciskās darbības ietvaros.

Tāpat jāņem vērā, ka patērētājam atbilstoši MPENL 97.² panta septītās daļas 1. punktam ir tiesības tikai uz vienu maksājumu kontu, kas nodrošina MPENL 97.³ pantā minētos pakalpojumus (pamatkonta ietvaros nodrošināmie pakalpojumi).

4. Pamatkonta atvēršanas kārtība

Lai pieteiktos pamatkontam, patērētājam jāvēršas izvēlētajā kredītiestādē, kurai saskaņā ar regulējumu pamatkonts jānodrošina, un jāiesniedz:

1) **apliecinājums par to, ka patērētājam nav maksājumu konta, kas nodrošina pamatkonta pakalpojumu klāstu,** citā kredītiestādē, kas sniedz pakalpojumus Latvijā. Jāņem vērā, ka no 2020. gada 1. jūlija ir spēkā grozījumi Kontu reģistra likumā, kas ļauj kredītiestādēm informāciju par personas kontu esību citā kredītiestādē iegūt arī no kontu reģistra;

2) **cita pamatkonta atvēršanai nepieciešamā kredītiestādes pieprasītā informācija.** Uz pamatkonta atvēršanu tāpat kā uz jebkuru citu kredītiestādes klientiem sniegtu pakalpojumu ir attiecināmas Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma (turpmāk – NILLTPFN likums) prasības par informāciju, kas klientam jāiesniedz pakalpojuma saņemšanai. Tādējādi pamatkonta pakalpojuma izmantošana neatbrīvo klientu no pienākuma sniegt

kreditīestādei nepieciešamo informāciju klientu izpētei, piemēram, līdzekļu izcelsmes noskaidrošanai.

Kreditīestādei ir pienākums atvērt vai atteikt pamatkonta atvēršanu 10 darba dienu laikā no visas minētās informācijas saņemšanas dienas.

Atbilstoši Direktīvas 2014/92/ES 37. apsvērumam secināms, ka regulējuma ietvaros nav bijis paredzēts ierobežot kredītiestādes tiesības pieprasīt personas, kas vēlas atvērt pamatkontu, ierašanos klātienē, ja tas nepieciešams NILLTPF novēršanas regulējuma ietvaros, vienlaikus saglabājot arī attālinātas identifikācijas iespējas.

Standartlīgumu ar patērētāju par pamatkonta atvēršanu slēdz, ievērojot MPENL VIII nodaļā noteikto.

5. Pamatkonta atteikšanas iemesli

Atbilstoši Direktīvas 2014/92/ES 34. un 35. apsvērumam un 16. pantam, kā arī MPENL un Grozījumu anotācijā noteiktajam secināms, ka **atteikuma atvērt pamatkontu vai vienpusējas standartlīguma izbeigšanas iemesls nedrīkst būt pamatots ar patērētāja pilsonību, dzīvesvietu vai jebkādu citu ES Pamattiesību hartas 21. pantā minētu iemeslu**. Tāpat pamatojums nedrīkst būt patērētāja finanšu apstākļi, *piemēram*, nodarbinātības statuss, ienākumu līmenis, kredītvēsture vai fiziskās personas maksātnespēja.

Ir aizliegta pamatkonta atvēršanas ierobežošana tikai tāpēc, ka tas būtu komerciāli neizdevīgi.

Papildus jāņem vērā, ka saskaņā ar MPENL 97.² panta trešo daļu **kreditīestāde nedrīkst pamatkonta pakalpojuma saņemšanas tiesības sasaistīt ar kādu papildu pakalpojumu saņemšanu vai kredītiestādes akciju iegādi**, ja vien akciju iegāde nav nosacījums, kas tiek attiecināts uz visiem kredītiestādes klientiem.

Atšķirībā no standarta maksājumu konta atvēršanas kārtības, kad konta atvēršanu var atteikt, pamatojoties uz kredītiestādes izvēlēto klientu apkalpošanas politiku, **pamatkonta atteikums var būt pamatots tikai likumā noteiktajos gadījumos**. Turklāt **atteikums ir pamatots tikai gadījumā, ja patērētājs neievēro noteikto normatīvo aktu prasības**, nevis tāpēc, ka normatīvo aktu ievērošanas pārbaudes procedūra ir pārāk apgrūtināša vai dārga.

Atbilstoši Direktīvas 2014/92/ES 47. apsvērumam un 4. pantam un MPENL 97.² panta sestās daļas 2. punktam **viens no pamatkonta atvēršanas atteikuma pamatojumiem ir NILLTPF novēršanas normatīvo aktu neievērošana**. Tāpat Grozījumu anotācijā norādīts, ka tiesības atvērt un izmantot pamatkontu Latvijā būs ierobežotas, ja pret personu ir vērstas starptautiskās vai nacionālās sankcijas, ja pastāv šķēršļi, kas izriet no NILLTPFN likuma, ja persona ir atzīta par rīcībnespējīgu saskaņā ar Cīvillikumu.

Ievērojot pamatkonta regulējuma ieviešanas nepieciešamību, pamatkonta nodrošināšanas **mērķis ir nediskriminēt tos ES rezidentus – patērētājus, kuri varētu tikt uzskatīti par komerciāli neizdevīgiem augsta riska klientiem**, tai skaitā neierobežot šo personu piekļuvi pamatkonta pakalpojumam. Pamatkonts nav

nodrošināms tādām personām, kurām pēc būtības piekļuve kredītiestādes pakalpojumiem, tai skaitā pamatkonta pakalpojumam, ir atsakāma, balstoties uz NILLTPF novēršanas normatīvo aktu prasībām.

Saskaņā ar MPENL 97.² panta sesto daļu kredītiestāde neatver pamatkontu, ja:

1) šāda konta atvēršanas vai apkalpošanas rezultātā tiktu pārkāptas normatīvo aktu prasības, tai skaitā NILLTPF novēršanas jomā.

Viens no pamatkonta atvēršanas atteikuma iemesliem ir NILLTPFN likuma pārkāpums, savukārt viens no vienpusējas standartlīguma izbeigšanas iemesliem – turpmākas apkalpošanas pretruna ar NILLTPF novēršanas jomas normatīvo aktu prasībām. Minētajos gadījumos kredītiestādei nav noteikta izvēles brīvība, proti, atteikums vai līguma izbeigšana šajos gadījumos ir obligāta.

Saskaņā ar NILLTPFN likumā, kā arī saistītajos Komisijas normatīvajos noteikumos un ieteikumos noteikto kredītiestāde vērtē klientu līdzekļu un labklājības izcelsmi un citas prasības. Ja klients nespēj paskaidrot savas darbības un iesniegt kredītiestādes prasīto informāciju vai kredītiestāde negūst pārliecību par klienta līdzekļu vai labklājības izcelsmi vai citu prasību izpildi, tostarp, ja kredītiestāde negūst pārliecību par klienta darbības vai darījumu ekonomisko un tiesisko mērķi (būtību), kredītiestāde sniedz atteikumu pamatkonta pakalpojuma sniegšanai vai paziņo par standartlīguma par pamatkonta pakalpojuma nodrošināšanu izbeigšanu, pamatojot atteikumu ar MPENL 97.² panta sestās daļas 1. punktu vai 97.⁵ panta otrās daļas 1. punktu, arī tad, ja atteikuma vai līguma izbeigšanas būtība izriet no citiem normatīvajiem aktiem.

Informācijas nesniegšana noteiktajos termiņos vai nepilnīgas vai maldinošas informācijas sniegšana ir pamats kredītiestādei atteikt pamatkonta pakalpojuma sniegšanu vai vienpusēji izbeigt standartlīgumu, ja informācijas sniegšanas pienākums izriet no normatīvajiem aktiem.

Regulējums nosaka ne vien kredītiestādes pienākumu nodrošināt pamatkontu noteiktam fizisko personu lokam, bet arī pienākumu personām, kas vēlas izmantot pamatkontu, ievērot normatīvajos aktos noteiktos pienākumus.

Saskaņā ar NILLTPFN likuma 11.¹ panta ceturtās daļas 5. punktu kredītiestāde, vērtējot NILLTPF riskus, kā risku pazeminošu faktoru var ņemt vērā arī to, ka klients – fiziskā persona izmanto tikai pamatkontu MPENL izpratnē. Tātad saskaņā NILLTPFN likumu **pamatkonta izmantošana ir NILLTPF risku pazeminošs faktors. Nav pieļaujams, ka pamatkonta pakalpojuma saņēmējam tiek noteikts augstāks NILLTPF riska līmenis tikai tā iemesla dēļ, ka persona ir pamatkonta pakalpojuma saņēmējs.**

Vienlaikus jāņem vērā, ka regulējums, atbilstoši kuram pamatkonta pakalpojums ieviests, piemēram Direktīvas 2014/92/ES 34. un 35. apsvērums, paredz, ka personas, kurām ir tiesības uz pamatkontu, netiek diskriminētas to komerciāli neizdevīgo, augsto risku dēļ. Ievērojot minēto, **nav pieļaujams, ka klientam, kas piesakās vai saņem pamatkonta pakalpojumu, šis pakalpojums tiek atteikts, tikai balstoties uz kredītiestādes NILLTPF risku novēršanas politikā konkrētajai klientu grupai noteikto riska līmeni.** Pamatkonta pakalpojuma saņēmēju NILLTPF riska līmenis nosakāms atbilstoši normatīvajiem aktiem un kredītiestādes NILLTPF risku novēršanas

politikai līdzvērtīgi kredītiestādes klientiem, kas saņem citus kredītiestādes maksājumu kontu pakalpojumus. Vienlaikus pretēji citiem kredītiestādes pakalpojumiem pamatkonta pakalpojuma sniegšanas ierobežošana nav pieļaujama, balstoties tikai uz pamatkonta pakalpojuma saņēmēja NILLTPF riska līmeni;

2) patērētājs ir sniedzis nepatiesu informāciju pamatkonta atvēršanai.

Piemēram, kredītiestāde vēl pirms pamatkonta atvēršanas secina, ka patērētāja iesniegtā informācija ir nepatiesa, piemēram, nepatiesas ziņas par sevi, tiek uzrādīts viltots identifikācijas dokuments (viltotajiem dokumentiem izmantoti reālu cilvēku spēkā esošu dokumentu dati, tikai fotoattēla vietā ir nevis īstā īpašnieka fotogrāfija, bet krāpnieka, kurš noformē dokumentus konta atvēršanai, fotogrāfija).

Pamatkonta pakalpojuma izmantošana neatbrīvo klientu no pienākuma sniegt kredītiestādei nepieciešamo informāciju klientu izpētei, piemēram, līdzekļu izcelsmes noskaidrošanai. Informācijas nesniegšana vai maldinošas informācijas sniegšana ir pamats pamatkonta pakalpojuma sniegšanas atteikumam.

Pamatkonta darījumu kontrolei un uzraudzībai kredītiestāde nepieciešamības gadījumā, pamatojoties uz riska izvērtējumu, var piemērot brīdinājumus (*alert*), lai identificētu iespējamus aizdomīgus darījumus un konta izmantošanu neatbilstoši tā mērķim (piemēram, robežlielumu pārsniegšana, maksājumi uz un no augsta riska jurisdikcijas). Ja kredītiestāde darījumu uzraudzības ietvaros konstatē, ka pamatkonts netiek izmantots atbilstoši tā mērķim vai nav saprotams darījumu tiesiskais un ekonomiskais mērķis, tas var būt par pamatu pamatkonta pakalpojuma atteikumam.

Saskaņā ar MPENL 97.² panta septīto daļu kredītiestāde, izvērtējot katru gadījumu individuāli, var atteikt pamatkonta atvēršanu, ja:

1) patērētājam jau ir atvērts maksājumu konts citā kredītiestādē, kura veic komercdarbību Latvijā, un šis maksājumu konts nodrošina pamatkonta tvērumā ietilpstošos pakalpojumus, izņemot gadījumu, kad patērētājs jau ir saņēmis paziņojumu, ka šis konts tiek slēgts.

Jāņem vērā, ka minētajā gadījumā atteikuma pamatā nav jābūt faktam, ka patērētājam jau ir atvērts pamatkonts. Atteikt var arī tad, ja personai ir jebkāds maksājumu konta veids, kas nodrošina pamatkonta obligātos pakalpojumus;

2) patērētājs vairs neatbilst tādas personas statusam, kas ir tiesīga atvērt pamatkontu, piemēram, persona vairs nav uzskatāma par ES rezidentu;

3) maksājumu konta atvēršana vai apkalpošana var radīt kredītiestādei reputācijas risku. Atteikuma gadījumā reputācijas riska kritērijam jābūt cēloņsakarīgi pamatotam ar reālu reputācijas riska iestāšanās iespēju, proti, reputācijas riskam ir jābūt saistītam ar negatīva sabiedrības, sadarbības partneru, korespondentbanku viedokļa izveidošanos par kredītiestādes stāvokli un darbību, kura rašanās rezultātā tā var zaudēt esošos klientus un spēju iegūt jaunus klientus. Tā ietekmei ir jābūt reālai, kā, piemēram, negatīvai publicitātei, tiesvedībai, ieņēmumu, klientu (patērētāju uzticības), partneru un galveno darbinieku zaudēšanai vai akciju cenas samazinājumam.

Reputācijas risku kredītiestāde nevar pamatot ar politikās un procedūrās noteikto klientu mērķa grupu, proti, pamatkonts ir jānodrošina jebkuram ES rezidentam – patērētājam, tai skaitā personai, kurai nav uzturēšanās atļaujas, bet kuras izraidīšana no Latvijas atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem nav iespējama.

Kredītiestāde savās politikās un procedūrās ir tiesīga noteikt reputācijas risku identificēšanas un pārvaldīšanas kritērijus un kārtību.

6. Par pamatkonta standartlīguma izbeigšanu

Saskaņā ar MPENL 97.⁵ panta otro daļu kredītiestāde vienpusēji izbeidz standartlīgumu, ja:

- 1) maksājumu konta turpmāka apkalpošana ir pretrunā ar normatīvo aktu prasībām,** tai skaitā NILLTPF novēršanas jomā;
- 2) patērētājs maksājumu kontu ir tīši izmantojis nelikumīgām darbībām.**

Šādos gadījumos kredītiestāde nekavējoties izbeidz standartlīgumu par pamatkontu, informējot patērētāju par izbeigšanu un tās pamatu, izņemot gadījumus, kad šādas informācijas atklāšana būtu pretrunā ar valsts drošības vai sabiedriskās kārtības interesēm (tai skaitā normatīvo aktu prasībām NILLTPF novēršanas jomā).

Saskaņā ar MPENL 97.⁵ panta trešo daļu kredītiestāde var vienpusēji izbeigt standartlīgumu, ja:

- 1) maksājumu kontā ilgāk par 24 mēnešiem pēc kārtas nav veikti darījumi;**
- 2) patērētājs ir sniedzis nepatiesu informāciju** un pamatkonts ir atvērts, balstoties uz to;
- 3) patērētājs vairs neatbilst tādas personas definīcijai,** kurai pienākas pamatkonta pakalpojumus;
- 4) patērētājs ir atvēris citu maksājumu kontu kredītiestādē,** kura veic komercdarbību Latvijā, un šis maksājumu konts nodrošina pamatkonta tvērumā ietilpstošos pakalpojumus;
- 5) turpmāka pamatkonta apkalpošana rada kredītiestādei reputācijas riskus;**
- 6) kredītiestāde izbeidz maksājumu pakalpojumu sniegšanu visiem saviem klientiem – patērētājiem;**
- 7) ne mazāk kā sešu mēnešu laikā patērētāja parādsaistības par pamatkonta un tā ietvaros sniegto pakalpojumu izmantošanu pārsniedz pamatkonta atlikumu.**

Šādos gadījumos kredītiestāde izbeidz standartlīgumu par pamatkontu, ievērojot MPENL 63. panta pirmās daļas un 67. panta ceturtais daļas noteikumus.

Patērētājs jāinformē par standartlīguma izbeigšanu un tās pamatu vismaz divus mēnešus iepriekš, izņemot gadījumus, kad šādas informācijas atklāšana ir pretrunā ar valsts drošības vai sabiedriskās kārtības interesēm, tai skaitā NILLTPF novēršanas jomā.

Gan atteikuma, gan vienpusējas standartlīguma izbeigšanas gadījumā kredītiestādei ir pienākums informēt patērētāju par sūdzību izskatīšanas kārtību un ārpustiesas strīdu izskatīšanas kārtību atbilstoši MPENL 105. un 106. pantam, proti, par tiesībām vērsties Patērētāju tiesību aizsardzības centrā vai Latvijas Finanšu nozares asociācijas ombudā, norādot attiecīgo kontaktinformāciju.

Pamatkonta atteikšana patērētājam neizslēdz iespēju patērētājam pieteikties cita maksājumu konta atvēršanai kredītiestādē.

7. Pamatkonta atvēršana sankcijām pakļautai personai

Saskaņā ar Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likuma 5. panta pirmo daļu un MPENL 97.² panta sestās daļas 1. punktu un 97.⁵ panta otrās daļas 1. punktu **kredītiestāde nekavējoties un bez iepriekšēja brīdinājuma atsaka pamatkonta atvēršanu vai vienpusēji izbeidz standartlīgumu, ja persona, kas piesaka pamatkonta atvēršanu vai to izmanto, ir fiziskā persona, attiecībā uz kuru noteiktas starptautiskās vai nacionālās finanšu sankcijas, pamatkonta tvērumā ietilpstošo pakalpojumu saņemšanai.**

Tāpat **kredītiestāde nekavējoties un bez iepriekšēja brīdinājuma** veic Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likuma 5. panta pirmajā daļā **noteiktās iesaldēšanas un piekļuves liegšanas finanšu līdzekļiem darbības.** Vienlaikus, ievērojot, ka sankciju noteikšanas mērķis nav liegt iespēju personai, attiecībā uz kuru noteikti finanšu ierobežojumi, saņemt nepieciešamos resursus, lai segtu personas pamatvajadzību vai pamata saimnieciskās darbības izdevumus, ar Komisijas 2020. gada 11. augusta normatīvajiem noteikumiem Nr. 126 "Sankciju riska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi" (turpmāk – Komisijas noteikumi Nr. 126) ir atvieglota finanšu ierobežojumu piemērošana personām, nosakot gadījumus, kad iestāde var veikt finanšu darījumus ar personu, attiecībā uz kuru noteikti finanšu ierobežojumi.

Ievērojot Komisijas noteikumus Nr. 126 noteiktās prasības attiecībā uz ES vai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalstu noteiktajām sankcijām, **kredītiestāde ir tiesīga sniegt pamatkonta pakalpojumu personai, attiecībā uz kuru noteikti finanšu ierobežojumi, ja ir saņemta Komisijas rakstveida atļauja finanšu darījumu izpildei,** proti, konta atvēršana nepieciešama pamatvajadzību nodrošināšanai, tai skaitā maksājumiem par pārtikas produktiem, īri, hipotekāro kredītu, medikamentiem un ārstniecības pakalpojumiem, nodokļu un valsts nodevu, apdrošināšanas prēmiju un komunālo pakalpojumu maksājumiem, kā arī atlīdzības par izdevumiem saistībā ar personai sniegtiem juridiskajiem pakalpojumiem segšanai, komisijas maksas par finanšu līdzekļu turēšanu segšanai, maksājumiem par saistībām, ko persona ir uzņēmusies pirms iekļaušanas sankciju sarakstā, un par saistībām, kuras persona uzņēmusies pēc iekļaušanas sankciju sarakstā, ja tās saistās ar iepriekš uzskaitītajiem pamata vajadzību nodrošināšanas veidiem.

Ievērojot minēto, kā arī Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likumu un Komisijas noteikumu Nr. 126 III nodaļu, kredītiestādes ir tiesīgas atteikt pamatkonta pakalpojuma sniegšanu vai vienpusēji izbeigt standartlīgumu ar minētajām personām saskaņā ar MPENL 97.² panta septītās daļas 3. punktu un 97.⁵ panta trešās daļas 7. punktu. Tas neizslēdz pamatkonta nodrošināšanu minētajām personām, ja saņemta Komisijas rakstveida atļauja finanšu darījumu izpildei.

Papildus jāņem vērā arī Grozījumu anotācijā norādītais, ka tiesības atvērt un izmantot pamatkontu Latvijā būs ierobežotas, ja pret personu ir vērstas starptautiskās vai nacionālās sankcijas, un apstāklis, ka atteikums personai sniegt pamatkonta pakalpojumu, balstoties uz to, ka pret personu ir noteiktas starptautiskās vai nacionālās sankcijas, nevar tikt uzskatīts par ES Pamattiesību hartas 21. panta pārkāpumu, proti, personai pakalpojums netiek nodrošināts, ņemot vērā noteiktās sankcijas, nevis aizskarot kādu no ES Pamattiesību hartā noteiktajiem diskriminācijas pamatiem.

Ievērojot minēto, **kredītiestādei ir tiesības, taču nav pienākums personām, pret kurām noteiktas starptautiskās vai nacionālās sankcijas, obligāti atvērt pamatkontu pat ierobežotā apmērā, ja pastāv augstāk minētie MPENL nosacījumi pamatkonta neatvēršanai.**

Jebkurā gadījumā visiem pamatkonta darījumiem kredītiestāde piemēro visus sankciju skrīninga pasākumus tādā pašā apmērā un kārtībā, kā citu veidu maksājumu kontiem.

8. Komisijas maksa par pamatkonta apkalpošanu

Atbilstoši Direktīvas 2014/92/ES 46. apsvērumam un 18. panta 1. punktam dalībvalstij bija jānodrošina, ka pamatkonti ir pieejami iespējami plašākam patērētāju lokam, attiecīgi nosakot, ka kredītiestādes pamatkontu pieāvā bez maksas vai piemērojot samērīgus tarifus. Kā norādīts Grozījumu anotācijā un kā izriet no MPENL 97.⁴ panta, Latvijā netika noteikts, ka pamatkontam jābūt bezmaksas. Maksai jābūt samērīgai ar sniegto pakalpojumu veidu un apjomu.

Saskaņā ar MPENL 97.⁴ panta trešo daļu, **nosakot maksu par pamatkonta apkalpošanu un tajā ietilpstošajiem pakalpojumiem**, kredītiestādei būtu jāņem vērā abi šādi nosacījumi:

1) tā nedrīkst pārsniegt kredītiestādes klientiem – fiziskajām personām piemēroto standarta maksu par pakalpojumiem, kas saistīti ar maksājumu kontu, proti, maksa nedrīkst būt augstāka kā par citiem līdzvērtīgiem kredītiestādes pakalpojumiem;

2) tā nedrīkst vairāk kā par 25 procentiem pārsniegt vidējo maksu, ko kredītiestādes Latvijā piemēro patērētājiem par pakalpojumiem, kas saistīti ar maksājumu kontu, ja vien šāds pārsniegums nav saistīts ar attiecīgo pakalpojumu pašizmaksas segšanu.

(Informāciju par šo vidējo maksu reizi gadā apkopo un savā mājaslapā publicē Latvijas Finanšu nozares asociācija. 2020. gadā publicētā informācija pieejama šeit: https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2020/08/Apkopojums_banku_pak_vid_maksa-2020-06-30.pdf.)

Jebkuriem tarifiem, ko kredītiestāde piemēro saistībā ar pamatkontu, jābūt samērīgiem un atbilstošiem faktiskajām izmaksām, kas rodas kredītiestādei.

Attiecībā uz kredīta pārvedumiem vai tiešā debeta maksājumiem Komisija ir tiesīga noteikt darījumu skaita ierobežojumu, kura pārsniegšanas gadījumā kredītiestāde ir tiesīga piemērot maksu papildus MPENL 97.⁴ panta minētajai maksai. Šāda papildu maksa nedrīkst pārsniegt maksu, ko kredītiestāde parasti piemēro šādu ierobežojumu pārsniegšanas gadījumos citu veidu maksājumu kontu ietvaros.

Pašlaik šādi ierobežojumi, kuru pārsniegšanas gadījumā kredītiestādes būtu tiesīgas piemērot papildu maksu, nav noteikti.

Kredītiestādes var noteikt personām ar maznodrošinātā statusu, bēgļa statusu, invaliditāti, maznodrošinātiem pensionāriem, kā arī personām, kuras kredītiestāde ir noteikusi par līdzvērtīgām iepriekšminēto personu statusam, pamatkontu ar pamatfunkcijām atbilstoši izdevīgākiem noteikumiem, piemēram, kredītiestāde var noteikt pamatkonta pakalpojuma sniegšanu bez maksas, ja ar šādu mehānismu tiek nodrošināts, ka šie neaizsargātie patērētāji var piekļūt pamatkontam.

Lai pienācīgi apkalpotu klientus, kas lieto pamatkontu, kredītiestādēm būtu jānodrošina, ka attiecīgais personāls ir pietiekami apmācīts un ka minētos klientus nelabvēlīgi neietekmē iespējamie interešu konflikti, ievērojot kredītiestādē noteikto interešu konflikta novēršanas politiku, kas noteikta saskaņā ar Komisijas 2012. gada 1. novembra noteikumiem Nr. 233 "Iekšējās kontroles sistēmas izveides normatīvie noteikumi".

9. Informācija par pamatkonta pieejamību.

Informācija par pamatkonta pieejamību ir jānodrošina saskaņā ar MPENL 97.⁶ pantu, proti, kredītiestādei bez papildu maksas jānodrošina patērētājam informācija par pamatkontu un tā izmantošanas nosacījumiem, šo informāciju sniedzot saprotamā veidā un izvietojot redzamā vietā savās filiālēs un savā mājaslapā internetā.

Minētajā informācijā kredītiestāde iekļauj skaidru norādi, ka, lai piekļūtu pamatkontam, papildu pakalpojumu iegāde nav obligāta.